

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

2. Quid sit Usura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

reddere ante. Nihilominus potes ante reddere: nam
terminus praefigitur in gratiam debitoris, non
potest creditor vetare, ne debitor si velit, solvat antea.
Quod si nullus fuit constitutus terminus? Respondeo
quod si nullus fuit constitutus terminus, si sic
terminus est non posse mutuantem statim repetere? sic
nullum fuisse mutuum. Erit ergo ex Menoch. de
arbitr. lib. 2. casu 22. tempus per iustitiam decernendum à
iustice, & à circumstantiis mutui. Si enim mutasti Agricola-
re, & à circumstantiis mutui, apparet de mutasse vique ad
iustitiam, &c. Vide opinio quæ dicam inferius, §. 5. n. 11.
Quando nullus est constitutus terminus non peccat
mutans contra iustitiam, qui mutuum, v. g. frumentum non
repetit nisi tempore, quo illud maiori pretio venditur?
quod sibi impie mutuatarius, si non reddit tempore sibi
conmodiore. Ita Salon. 2. 2. q. 78. art. 2. Scotus, lib. 6. q. 2. art.
2. Navar. in man. c. 17. n. 225. Peccaret tamen contra iusti-
tiam mutans, si nolle tempore vilioris pretij acceptare
frumentum, quod illi offerret mutuatarius, quia sic priva-
ret ipsum suo iure valendi solvere, quando vult.
6. Dicitur quintò (in genere suo) non enim reddendum
est item in individuo, ut sit in commodato, sed item in
genere, ut loquuntur Iuriconsulti, seu item in specie, ut
apud loquuntur Theologi, licet semper in æquivalenti
bonitate, vel supplendo defectum, ut ipsa iustitia postulat.
Vinum, g. bonum, pro vino bono, &c. quod certe invol-
vitur in frequenti particula.

7. Dicitur enim sextò (tantundem) id enim solum requi-
ritur, & satis est. Nam qui mutuat pecuniam, v. g. auream,
ei iuste redditur argentea, vel aerea, si tantundem in va-
lore reddatur, quia sic iam redditur æquivalentes. Excipe,
nisi præcessit pactum in contrarium, quod mox posse
esse iustum, dicam in simili. Atque ex hac particula ma-
xime discernitur, quando in mutuo subleat vltura: Si
enim plus exigas, si ve in pecunia, si ve in aliquo gravami-
ne, quam sit ipse mutui valor, vlturarius eris, si ex vi mu-
tui exigas, ut fusc §. sequenti explicabitur, quod exi-
gitur tantundem. Ex hac eadem particula fit ut qui
contra, mutuat pecuniam minutam, aream, v. g. non pos-
sit ex genere reddatur argentea vel aurea, quia sic im-
poneret debitori onus vltra sortem, seu debitum. Pluris
enim valent minimi hi quam illi auri, ad eoque non tan-
tundem, sed plus requireret.
8. Pari modo si mutuasti aureum valentem nunc de-
cem illius, non potes exigere tempore præfixo, aureum
valentem tunc forte (ob incrementum monete) vendicem
illius, sed solum decem. Contrà, si mutuasti aureum va-
lentem nunc decem, si decreverit moneta, ita ut aureus
tempore præfixo valeat novem, non eris iuste satisfactus
si recipias solum aureum, seu superaddi debet illius. Ra-
tio utriusque est, quia tu tantundem ex mutuo debēs
nunc recipere, quantum eo tempore, quo mutuasti, vale-
ret, & non supra, nec infra, semper præscindendo à pa-
cto, ut dictum est, de quo mox.

9. Item est in similibus rebus functionem habentibus:
Si enim mutuasti mensuram tritici, contigat autem
mensuram augeri, vel decrescere, semper potes exigere
iusta mensuram, quam mutuasti, habes enim ius ad tan-
tundem. Quid, si crevit pretium, v. g. tritici? Mutuavi ti-
bi, v. g. quatuor tritici mensuras, quæ tunc valebant qua-
tuor auri, nunc verò tempore, quo reddo, valent octo?
Respondeo, si nullum præcessit pactum, si ve creverit, si ve
decreverit pretium, semper mutuatarius debet solvere
quatuor mensuras, nempe totidem, quot recepit. Ita Bo-
nac. de contrah. d. 3. p. 4. num. 2. Molin. d. 3. 12. n. 7. id enim
vis, & consuetudine, & quasi virtuali pacto inter cele-
brantes mutuum, receptum est, ut si nullum præcedat pa-
ctum, debeat solvi in pari bonitate, & mensura & ni-
hil supra, nec nihil infra. Ita Less. l. 2. c. 20. dub. 17. n. 150.
Caram. l. 2. Theol. mor. num. 719. pro hac sententia affert
Azo. Soc. Navar. aliosque, sed Less. l. c. n. 149 ponit in sen-
tentia contraria, quam sequitur Scotus, in 4. dist. 15. q. 2.
aliosque docentes, posse peti valorem qui erat tempore
mutui celebrati.

10. Dixi (si nullum præcedat pactum) nam posset pa-

Part. I.

ctum tripliciter præcedere. Primò, ut si ve crescat pretium
frumenti, si ve non, totidem mensuræ reddantur. Secun-
dò, si frumenti valor decreverit, reddatur tantum, quan-
tum æquivaleret valori frumenti, qui est tempore, quo mu-
tuans illud mutuatur. Tertiò, ut reddatur, quantum æquiva-
let valori frumenti, qui erit tempore, quo mutuatarius
reddet. Et quidem in primis duobus modis iustum est
pactum, quia Dominus frumenti habet ius ad suas præ-
fixas mensuras, & ad præfixum pretium sui frumenti. At
in tertio, nisi adsit alius titulus damni emergentis, vel lu-
cri cessantis, vel iuste emptionis ad metam, &c. iniustum
est pactum. Ratio est, quia Dominus mutuat non potest
secundum valorem, vel pretium futurum non existens,
sed secundum præsens, cuius tantummodo dominium
habet.

11. Denique vide differentiam: Si quis mutuet vinum
vetus, non fatiscit ei, si reddatur novum, quia non reci-
peret tantundem, quia vinum vetus semper supponitur
melius, quam novum. At si quis mutuet frumentum ve-
tus, fatiscit ei, si reddatur vetus nec potest pacisci, ut de-
tur novum. Ita Ang. l. c. n. 74. Navar. l. c. n. 22. lege Medin.
Salon. nostrum, Sylvestrum, aliosque, quos citat Barth. à
S. Fausto, in speculo, d. 16. q. 57. quia esse gravamen qua-
rere novum cum novum sit semper melioris conditio-
nis. Excipe, nisi alicui, v. g. Agricola æque facile, imò faci-
lius esset reddere novum messis tempore, tunc enim non
esset gravamen: nam iuste fieri potest negotiatio in Sic-
lia usurpari solita dandi frumentum ad renovandum: dant
enim Mercatores hyeme vnam frumenti mensuram bo-
næ qualitatē (nisi enim esset bonæ qualitatē, iniustitiam
sine dubio committeret) ut recipiant æqualem tempo-
re messis. Adde hyemis tempore frumentum præcedentis
proxime recollectionis non posse vocari vetus, sequidem
per paucos menses à melle, eoque non æstivos frumen-
tum regulariter deteriorationem nequaquam patitur, er-
go iuste ei fatiscit per novum sequentis recollectionis.
Denique communiter plus valet mensura frumenti hye-
me, quam mensis tempore, & frumentum novæ messis
magis crescit quam frumentum habitum hyeme, ergo
iuste compensatur pretium cum incremento, &c.

§. II. Quid sit Usura.

1. Est lucrum quæsitum ex mutuo vi mutui Ita Innoc.
de usur. c. 3. & passim.

2. Dicitur primò (lucrum) Usura enim est, quando quid
pretio æstimabile accipitur supra sortem, id est, supra id,
quod mutuo datum est, si ve id sit pecunia, si ve aliud, quo
graveatur mutuatarius.

3. Dicitur secundò (quæsitum) si ve mente, vocaturque
usura mentalis, si ve pacto expresso usurario, appel-
laturque usura realis.

4. Dicitur tertio, (ex mutuo) si ve expresso, si ve tacito,
seu palliato, si enim fingendo venditionem, v. g. exposcis
lucrum supra sortem, mutuum erit palliatum.

5. Dicitur quarto (vi mutui) & in hoc consistit vlti-
ma essentialis differentia usuræ. Si quid enim ex mutuo
lucris, non ex vi ipsius, id est, non tanquam ex iustitia
debitum ex mutuo, sed ex alio capite, v. g. ex damno
emergente, ex gratitudine, ex benevolentia, usura non
est, ne mentalis quidem, quantumvis nisi hoc lucrum
gratitudinis, v. g. expectares, non mutuares, quia non ex-
pectas ex vi mutui, nec tanquam debitum ex iustitia. Ita
Caiet. v. Usura, c. 4. & 2. 2. q. 98. art. 1. Rursus (ex vi mutui)
si ve principaliter, si ve minùs principaliter. Si enim prin-
cipaliter intendas amicitiam, & minùs principaliter lu-
crum ex vi mutui, Usurarius erit Ita Valt. 3. d. 5. q. 71 p. 1.
Ratio est, quia, quando obiectum est ea se malum, semper
est peccatum, illud etiam minùs principaliter velle. Vt si
index principaliter damnaret reum ob iustitiam, minùs
principaliter ob inimicitiam, utique peccaret, quia dam-
nare reum ob inimicitiam semper est obiectum malum.
Ita in casu nostro, &c.

11 2

Gratitud.

Gratitudo ex mutuo.

6. Ex dictis collige primò, licitum per se, & speculativè esse mutuantem, etiam antequam mutuet, rogare, vel excitare mutuatarium, imò, & cum illo pacisci, ut aliquid supra sortem impertiat, ex mera liberalitate, & verè voluntariè: quia sic, nihil expectatur ex vi mutui. Ita Mol. d. 205.

7. Dixi tamen (verè voluntariè) nam si mutuantis est nimis importunus, vel exprobrans ingratitudinem, vel quid simile, tunc mutuarius non daret gratis, sed ad redimendam vexationem, & ex timore, ne denuo mutuum obtineat, vel obtineat difficulter. Signa voluntariè traditionis vide infra, §. 7. n. 4.

8. Dixi iterum (ex mera liberalitate) nam prolium quàm periculosum est, ne, si hæc petitio, vel pactum sit ante mutuum, degeneret in obligationem! Nam propterea dictum modò est (per se, & speculativè) in praxi enim omnino explodendum est eiusmodi pactum, vel præcedens petitio, quam vis signis, & imperfectis verbis insinuat; quia hæc in praxi notant obligationem, &c. Quòd si in eas pactum obligans mutuatarium, ut omnino det aliquid ex gratitudine, clara est usura, ex Laym. lib. 4. tr. 10. de Simonia, cap. ultimo, §. 2. num. 8. & 9. quia clarè superaddis obligationem, & meritò Valentia, t. 3. d. 3. q. 2. i. p. 2. docet esse illicitum, in mutuo petere, quasi ex iustitia, amorem, & benevolentiam, quia ex mutuo non debetur amor, nisi ex debito morali, & libero, non ex obligatione; multò igitur magis crit usura mutuari cum pacto, ut mutuarius frequenter suum molendinum, ut erat à tali officina merces, &c. quia hæc essent gravamina supra sortem.

Mutuare cum pacto, ut fiat, quod debetur ex Charitate.

9. Colligo secundò: An liceat pacisci, ut mutuarius solvat, seu faciat, quod debet, ex Charitate. Medicus, verbi gratia, ex Charitate debet mederi pauperi infirmo, si non sit alius, qui medeatur; Medico igitur huic licetne possumus dare mutuum ea lege, ut ultra sortem ei pauperi opem ferat? Respondeo, licet ex Molina, d. 309. Caranuel, lib. 2. Theol. g. moral. n. 736. illicitè, & iniuste ex Navarr. lib. 3. cap. 2. num. 353. Ratio huius est, quia sic adderemus onus ex iustitia, cum antea solum fuerit ex Charitate. Ratio Molinae est, quia, cum Medicus absolute mederi debeat, non iudicatur moraliter superadditum ipsi esse onus novum. Vtrumque probabile.

Mutuare cum pacto, ut fiat quod debetur ex Iustitia, Pbi.

An liceat Christiano dare Turcis ad usuram.

10. Sed quid, si pactum sit, ut fiat id, quod ex Iustitia quis debet? Debet, v. g. Petro tibi 50. potène illi mutuare alia 50. cum pacto, ut solvat centum? Respondeo posse. Ita Molin. lib. Dicatill. l. 2. de inst. tr. 10. d. 2. dub. 3. num. 82. quia tunc non petis illa 50. ex vi mutui, sed ex vi Iustitiæ ante mutuum; Hinc addit Navarr. lib. num. 146. te posse mutuare cum usura ei, cum quo bellum iustum geris, sicut enim vi, & bello illum spoliare potes ita, & usaris.

11. Quædam Matrona subministrabat hinc Panormi, pecuniâ cum usura Turcæ cuidam, prætextu, quòd in Turcas nos iustum bellum habemus, ut illi nescio quis Confessarius posse insinuaverat. Profectò si Confessarius indoctus fuit, erravisse mirum non est: si doctus, Navarræ dictum de buit expendere: qui de hostibus loquitur, quos mutuarius spoliare potest, non verò de his Turcis inter Christianos sub captivitate degentibus, in quos nulum bellum iustum habemus, cum pertineant, dum sunt captivi, ad Communitatem nostram, non verò ad Communitatem Turcarum. Potest quidem ex Filliuc. Caiet.

Azor. apud Dian. p. 7. tr. 7. res. 1. i. captivus Christianus Turcæ suo Domino aliquid furtim accipere in compensationem sui famulatus, adimplereque libertatis: & verè probabiliter, ex Molin. Less. Machad. quos citat, sequitur ibi. Diana, & alij p. 5. tr. 13. n. 6. aliquid solum, sed etiam rem, cuius est hostes hos communes debellare, & ipsam re, qui mavult ea Turcarum bona, ad quæ dictus captivus lus habet, esse apud Christianum, quam apud Turcam inimicum: quare ex hoc titulo, quilibet Christianus etiam non servus, poterit ibi apud Turcas existere, & scindendo ab alio inconvenienti) usuris eos spoliare, verò quoad Turcas apud nos convenientes, sicut in causa libertatis, nec causâ præsumptæ Principis voluntatis ab iis aliquid surripere potes, unde te Principis furtim paret, si quid illis auferres: ita nec poteris ris, vel quibuscunque fideis contractibus rei familiaris detrimentum illud afferre.

Mutuare cum pacto aliquid faciendi, &c.

12. Colligo tertio: An hic contractus sit licitus, & tibi mutuum sub onere, quod iusto pretio colas agros. Scotus enim, & alij apud Dicatill. l. 2. tr. 10. d. 2. n. 20. approbant hunc contractum, probantque communi praxi, quâ Doctores dant mutuas pecunias Rusticis, cum pacto, ut agros ipsorum Dominorum colant, & profectò nō video, quâ ratione liberari id possit, si non addas) b) usurarium enim aliud gravamē præter temp adiciis: liberari igitur debet ex Caran. l. 2. Theol. num. 743. solum ex compensatione gravaminum. Dominus enim privat se sua pecunia, & subit gravamina sua Primò, ut non repetat pecuniam ante tempus, quo solent colerem, si indigeat. Secundò, ut non addat alios, rusticos, quos possit ad agros colendos. Adde & tertium, quod se obligat Dominus ad dandum reliquum pecuniæ, & ad illam pecuniam invenientiam, si forte ea renigē scilicet defraudat Rusticum promissore. Si ergo Dominus hæc gravamina subit, non erit iniustitia illud onus colendi agros rusticum obligare.

De intentione lucri supra sortem ex parte unius tantum ex contrahentibus.

13. Si tum mutuantis, tum mutuarius intendat, & recipere dictum lucrum ex vi Iustitiæ, utroque potest, & vel d ex alio titulo, neutrum delinqueret, tam ex dictis. At insurgunt adhuc duæ difficultates. Altera: Si mutuarius det tanquam ex Iustitia, mutuarius verè, & sine dolo ignorans talem dantis animi, accipiat, tanquam traditum ex liberalitate, vel contra mutuarius det ex liberalitate, sed mutuantis illius animi nescius, accipiat tanquam ex Iustitia, quid in conscientia sentiendum?

1. Respondeo ad prius: Mutuantis ex illa ignorantia nequaquam peccavit, nec eadem durante, lucrum acceptum restituere debet: At si sciat, statim debet restituere. Ratio est, quia cessante ignorantia, cessat bona fides, consequenter cum non adsit titulus iustus, succedit onus restituendi. Quòd si inveniat illud expendisse, restituit ex Molin. d. 306. Less. l. 2. c. 20. n. 4. id, in quo factus est, tior, nam si in nullo factus est dicitur, ad nihil retinebat, quia totum bona fide consumpsit. Respondeo ad posterius: Mutuantis, licet ad nihil teneret ex re accepta, verè adest iustus titulus retinendi, qui est donatio liberalis: at quia illum ignorat, peccat conscientia erronea, & demque persistente, obligabitur ex eadem ad restitutionem; Verum si veritatem cognoscat, & restituere poterit, & repetere, si dedit; Quòd si expendiderit, bene fuisse pensum, poterit item reputare. Sicut si furatus sit pecuniam, quem deinde cognoscat esse tuam, tuos erit proptio enim illa fuit solum formaliter iniusta, non materialiter, quod requiritur ad patiendam veteram obligationem restituendi.

15. Altera Difficultas; Si mutator dubitet negativè, an mutuatarius licetum dederit supra sortem liberaliter, an ex vi mutui, tenebitur ad restitutionem? Respondetur, tenebitur. Ita Med. de usur. q. 5. c. 3. quia in dubio potius est ius innocentis, & Domini rem suam, certò possidentis, nam tametsi supponamus, lucrum iam esse in manu mutuantis, tamen hæc possessio est materialis, seu vocamus, naturalis, si quidem possessio civilis, & vera est apud mutuatarium, donec constet de vèro titulo mutationis domini.

16. Signa autem, quòd liberaliter, & verè gratis aliquid donetur, vel donatum fuerit, sunt. Si mutuatarius licetum acceptum, & mutuatarius nihilominus reddat lucrum acceptum, & mutuatarius nihilominus sponte iterum donet: si idem mutuatarius sit dives, liberalis, & magnificus: si in dando lucrum, non præferat utilitatem, vel molestiam, præsertim quando idem mutuatarius non sperat iterum ab eodem mutuatario simile mutuum. Contrà si mutuatarius sit pauper, si parvus, si avarus, si molestiam præferat, si conqueratur cum amicis de lucra dati lucri, si sint conjectura ipsum moveri ad dandum lucrum, ne iterum petero mutuum repellatur, & accutur non vulgaria in dicia involuntarij. Lege Dicat. lib. 2. tit. 10. d. 2. dub. 13. facit hæc quod dixi supra, tit. 2. §. 2. n. 35.

§. III. An ratione damni emergentis, & lucri cessantis liceat quid accipere supra sortem?

Quandoquidem licere iam supponimus ferè omnes. Molin. d. 315. Lessl. l. 2. cap. 20 Bon. de coqr. d. 1. §. 1. & innumeri Doctores citati à Dicat. l. 2. tr. 10. d. 4. n. 159. conditiones solum requisitas afferamus

Tres conditiones quoad damnum emergens:

1. Prima, ut certò sit damnum tibi eventurum, vel eventurum rationabiliter timeatur, nec impediri possit. Ita Caiet. l. 2. q. 18. art. 2. Navarr. in man. c. 17. n. 111. Dicat. l. 2. dub. 7. n. 187. si enim habeas aliam pecuniam vel amicum, qui illud damnum possit impedire, cur tribus mutuo?

2. Secunda, ut id mutuatario manifestò dicatur; fortasse enim noller cum hoc onere mutuum accipere; si ergo tacitas, iudicaris condonare, sufficere autem puto, si fiat pactum de lucro supra sortem, nec enim est necesse, ut explicetur explicite hoc lucrum esse propter damnum. Dicat. l. 2. n. 188. Castro Pal. de inst. comm. d. 4. p. 15. Ratio est, quia iam sufficienter mutuatarius consentit ad illud onus: erit tamen bonum consilium explicare, neque usurarius condemnaris sufficere, item puto, si te quis, v.g. Rex cogat ad contrahendum: sic Salom. & alij citati à Salis. dub. 18. n. 5. Coactio enim illa est implicitus consensus ad omnia damna, quæ alter contrahens patitur. Idemque dic in lucro cessante.

3. Tertia, ut iuxta, damnum, seu damni periculum æquale pretium detur. Cum autem incerta plerumque sit quantitas damni, quod ex mutuo alteri dato eventurum tibi sit, pendat, omnino consideratis, vir expertus iuxta modum dicenda n. 14. hic proportionaliter applicanda, quænam quantitas pretij sit statuenda.

Ex his collige sequentis dubij solutionem: Ego tibi mutavi centum, ea lege, ut propter damnum mihi verè emergens, reddas centum, & decem, potesne tu mutare hæc eadem centum, vel eorum partem alteri tertio ut ab illo recuperes illa decem, vel partem eorum, quam mihi debes?

4. Respondetur: Dic mihi, si ego tibi vendidi equum, v.g. iniuste centum, potesne tu equum alteri tertio iniuste vendere, ut excessum pretij, à me tibi ablatum, recuperes? Respondetur: Si equus in mea manu, quia illius curam gessi, melior effectus est, unde centum valeat, postum, sedus nequaquam, quia, si iniuste ego à te traxerim, iniuste me alium tractare fas non est. Rectè respondisti, nam simili quadam ratione Pars I.

ne ego propositæ dubitationi responsum dabo, cum Salas dub. 6. aliisque ab eodem cit. si supponas primo propter mutuum, quod tu das tertio, emergere tibi aliquod damnum ab hoc tertio: ut si ideo accipias ab alio mutuum, quia huic mutuum das, potes illud damnum, quod tibi emerit, & ad quod hic consensisti, ut supponimus, exigere. Verum, si supponas secundo nullum tibi emergere damnum ab hoc tertio mutuatario, non potes eo solo prætextu, quòd vis refarcire damnum, quod ab alio, seu à me passus es, vel patieris. Ratio utriusque dicti est, quia, quando quis patitur damnum à mutuo, quod alteri concessit, iustum est, ut illud hic alter refarciat, quia illius damni est causa, iniustum verò, si non est causa. In prima suppositione mutuatarius ille tertius est causa illius novi damni, ergo solvet iuste. In secunda verò non est causa illius tui damni, cur ergo solvet?

De damno emergente ex mora.

7. Illud addere operæ pretium hic est, quoniam mutuatarius non solum debet solvere damnum emergens toto tempore mutui, ut diximus in secunda conditione, sed æquum pariter est, ut si ipse in termino præfixo non reddat, & post illum terminum mutuantis aliquod damnum necessariò sequatur (si enim voluntarie, ipsi mutuantis imputetur) æquum, inquam, est ut illi refarciatur. Dubitabis, an adveniente termino hoc præfixo, opus sit monere debitorem de damno hor, quod tibi creditori incipit deinceps insurgere? & idem de lucro cessante. Memini me de hac re universim superius nonnulla dixisse. cap. 2. §. 6. n. 3. & n. 10.

8. Respondeo, negant esse necessarium, Navarr. c. n. 51. Petrus Navarr. l. 3. de rest. c. 2. n. 278. Dicat. lib. 2. de Inst. tr. 10. d. 7. n. 188. quia ex iure l. magna, C. de contr. stipul. Dies interpellat pro homine. Affirmant Angel. v. supra 1. n. 20. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. Azor. p. 3. lib. 5. c. 4. q. 3. quem citat, sed non sequitur Diana p. 1. tr. 8. ref. 87 faciunt quæ dixi, ex de Lugo supra, c. 2. §. 6. n. 3. & 10. ut scilicet sic debitor ponatur in mora, nam fortasse, si de novo hoc onere admoneatur, omnibus viis illud extinguere sataget. Nec obstat prædictum Ius, quod solum loquitur (aiunt) de forte, & de lucro convento, non verò de quocunque possibili, & consequenti.

9. Dico, probabilius esse, debere omnino debitorem admoneri (excipe consuetudinem Mercatorum, de qua mox num sequenti.) Ratio est iam dicta ab affirmantibus. Et insuper, quia si debitor non admoneatur, merito creditor iudicabitur velle condonare illud subsequens damnum, de quo mentio nondum facta est, nisi forte in genere. & solum tacite ex universali quadam ratione, quòd quilibet velit suis rebus lucrari, si potest: quæ consideratio tam universalis, & indefinita non videtur sufficere, ad ponendam obligationem tam certam in Debitore.

10. Sà, v. Mora, n. 2. fine, de hac re sic breviter habet: Obligatus ex delicto semper est in mora. Qui autem sine delicto, non potest, aut difficile potest, aut aliqui causa iniuste excusatur, putant quidem cum his sentit Mol. d. 315. quam citat, sed non sequitur Castro Pal. de inst. comm. d. 4. p. 15. n. 12. non esse in mora, adeoque non teneri ad interesse ratione mora, nisi ex pacto, vel appositione pænæ conventionalis si tali tempore non restitueret, aut impotentia culpa eius accidisset. Hæc ille, lege item Dianam part. 1. tr. de Con. ref. 43. Possè autem poni in contractu mutui, vel etiam aliis contractibus pactum, seu pœnam hanc conventionalem de solvendo aliquid, solum ratione moræ, quamvis non addit titulus ullus damni emergentis, vel lucri cessantis, videtur hic supponere Sà de quo tamen superius, c. 7. §. 7. n. 29. & 30. nos diximus, ubi addidimus ad solvendam eiusmodi pœnam, requiri sententiam Iudicis, & nunquā obligare, si mora fuit sine culpa.

Dixi n. 9. (excipe consuetudinem Mercatorum) propter illud quod Sà, sic ibidem addit: Alij putant qui non solvit tempore debito etiam sine culpa in mora esse: quæ mihi opinio videtur Mercatorum usu recepta. Hæc ille. Quæ